

В. М. СПІВАК

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Анализируются существующие в условиях трансформационных и глобализационных процессов проблемы обеспечения национальной безопасности Украины. Исследуются причины её дестабилизации. Предложены меры по разработке пути инновационного развития государства, обеспечению экономических, социальных, политических прав граждан в условиях системных глобальных преобразований.

In article are analyzed existing in conditions transformation and globalization process problems of maintenance of national safety of Ukraine. The reasons of its infringements are investigated. It is offered a number of measures on working out of ways of innovative development of the state, maintenance экономических, social, it is politically right citizens in the conditions of system global transformations.

Глобалізація є важливою ознакою сьогодення. Здійснивши аналіз численних підходів до вивчення цього поняття в науковій літературі, слід відзначити, що дотепер не існує єдиного його визначення. Вона тлумачиться науковцями та політиками і як соціальний процес, і як стан суспільства, і як система взаємовідносин або чергова стадія соціально-політичного устрою. Причому в кожній науковій галузі акценти у визначенні зміщуються з урахуванням предмета вивчення цього феномена. Одночасно більшість дослідників досягають консенсусу в тому, що це об'єктивний, діалектичний процес, який поєднує тотожність і відмінність, універсалізм і партикуляризм, впливає на генезис усіх існуючих суспільних структур, систем та елементів.

У зв'язку з поглибленням політичних і економічних суперечностей, зростанням взаємозалежності етносів, націй, держав, появою нових акторів політичного життя питання національної безпеки набуває нової гостроти і актуальності. Але у дискусії науковців і політиків його важливість обумовлена не лише появою нових суб'єктів відносин чи викликів глобального характеру, а й гострою необхідністю розробки стратегії подальшого розвитку людства. У сучасному взаємозалежному світі безпека всіх, як ніколи, залежить від безпеки кожного окремо.

Під національною безпекою зазвичай розуміють безпеку держави, суспільства і народу як носія суверенітету. Національна безпека України – стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Головними об'єктами національної безпеки є громадянин (його права і свободи); суспільство (його духовні і матеріальні цінності); держава (її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність порядку)¹.

© СПІВАК Віктор Миколайович – кандидат політичних наук, доцент, заступник начальника Департаменту освіти і науки МВС України

Серед зазначених об'єктів національної безпеки тривалий час до поля зору дослідників найчастіше потрапляла держава як головний суб'єкт політичних відносин. Наприкінці минулого тисячоліття ситуація помітно змінилася, що пов'язується насамперед зі змінами політичної системи світу. Існуюча останніми десятиріччями об'єктивна потреба вирішувати загальнопланетарні проблеми розширила сферу політики, яка орієнтується на загальнолюдські інтереси. Не випадково в цей період в офіційних документах ООН з'являється поняття «людська безпека» як образ досконалого світу, мета, якої можна досягнути шляхом співробітництва держав і народів. Міжнародна ситуація ХХІ ст., стверджують прихильники запропонованого терміна, потребує менше уваги приділяти національній безпеці і значно більше приділяти уваги безпеці людей, менше думати про безпеку через озброєння, а більше через людський розвиток, менше турбуватися про територіальну безпеку і більше про трудову, продовольчу і екологічну безпеку. Водночас як національна безпека передбачає захист держав від вороже налаштованих сусідів, людська безпека може бути захистом для людей від їх власних деспотичних урядів². Ця порівняно нова категорія міжнародного права має як прихильників, так і активних опонентів, однак це, на нашу думку, не виключає її перспективного розвитку в глобалізованому сучасному і майбутньому. Очевидно, сутність національної безпеки полягає у комплексному і рівноцінному поєднанні її об'єктів (складових), функціонуванні цивілізованих гарантій і механізмів їх надійного захисту.

Деякі сучасні вітчизняні дослідники, виходячи з позицій ліберальної доктрини, визначають поняття економічної, політичної і соціальної безпеки як стан забезпеченості відповідно економічних, політичних і соціальних прав людини. У даному разі ключовою категорією є не держава, а права людини. Держава виступає лише засобом забезпечення цих прав у економічній, політичній та соціальній сферах³.

Національна держава є основним політичним інститутом сучасності, що забезпечує розвиток демократичних засад. Вивчення питань, пов'язаних із функціонуванням національної держави, політичної влади і управління в суспільстві завтрашнього дня, набуває нового звучання у світлі концепції політичної глобалізації, як зазначає І.О. Кресіна. Центральна ідея політичної глобалізації полягає в тому, що багато проблем неможливо адекватно оцінити і вивчити на рівні національної держави, тобто на рівні окремої країни та її міжнародних відносин з іншими країнами. Їх потрібно формулювати з погляду глобальних процесів. Параметри політичної глобалізації визначаються кризою потенціалу окремих держав, зростанням проблем планетарного масштабу, виникненням нової політичної культури.

Вивчення процесів «розмивання» і «девальвації» статусу суверенної держави й ослаблення централізованих інститутів державної влади виокремилосся сьогодні в самостійний напрям політології. Дослідники насамперед відзначають низку тенденцій, що свідчать про поступове «розмивання» суверенітету в його традиційному розумінні. Головним, з погляду проблеми державного суверенітету, наслідком процесів глобалізації є суперечності між наростаючою економікою і політичною взаємозалежністю країн і народів, з одного боку, і збереженням за державою права самостійно і на свій розсуд розв'язувати власні проблеми – з іншого. Наслідком цього процесу є втрата державою низки своїх функцій на міжнародній арені й поява на ній значної кількості нових акторів – міжнародних урядових організацій,

міжнародних неурядових організацій, транснаціональних корпорацій, що беруть на себе ряд функцій, які їм делегуються окремими державами, тим самим фактично обмежуючи свій зовнішній суверенітет. Зворотна ж сторона процесу глобалізації і виникнення наднаціональних органів влади – етнічний сепаратизм, посилення влади на місцях, що призводить також до «девальвації» внутрішнього суверенітету. Таким чином, дослідники відзначають два, здавалося б, взаємовиключні процеси – інтеграцію і децентралізацію, кожний з яких не сприяє збереженню status quo державної влади. Крім того, останні події на міжнародній арені засвідчили, що ряд держав, які не володіють реальною політичною силою, частково втрачають свою основну ознаку – монополію на законній примус на своїй території в силу поширення і затвердження універсальної ідеології прав людини, що найчастіше ставляться вище державних інтересів і є приводом до санкціонованого, з боку міжнародних структур, вторгнення в ці країни⁴. Подібні процеси не можуть не впливати на стан безпеки держави, суспільства, людини. І все ж відзначимо, що лише держава має усі засоби та можливості для здійснення масштабних перетворень соціального буття, покликана використовувати арсенал цих засобів для забезпечення пріоритету й безпеки життєдіяльності людини.

Нині питання дискурсу національної безпеки, на нашу думку, потребує певної кореляції і нагального включення до сфери його обговорення окремих важливих чинників. По-перше, особливість України в трансформаційному процесі. Глобалізація, як відомо, розпочалася не в останні десятиріччя і є далекою від завершення. Цей перманентний процес, за виразом відомого польського дослідника В. Колодко, далеко не перший в історії людства і не єдиний. Одним серед них є глобалізація економічних відносин, а іншим – постсоціалістична трансформація. Вони є взаємопроникними і впливають один на одного, утворюючи зворотні зв'язки. Без системної трансформації глобалізація була б не повною. Трансформація не мала би притаманних їй рис, якби не мала зв'язку з процесом глобалізації⁵. До того ж не простим для держави є процес розбудови демократичних основ суспільства. Не варто сподіватися, що трансформація у поєднанні з глобалізацією само по собі призведе до становлення виключно сучасної і розвиненої, соціально спрямованої ринкової економіки, бажаних технологічних, соціальних, культурних процесів і явищ. Для України, як, власне, і для інших постсоціалістичних країн, надзвичайно важливим залишається питання: як в одночасному процесі глобалізації, трансформації та розбудови демократичної державності не залишитися на узбіччі глобальної спільноти. До цього часу, розбудова незалежної Української держави здійснюється великою мірою без науково обгрунтованого врахування вимог національної безпеки, що вкрай негативно позначилося на її розвитку як суверенної держави.

По-друге. Тривала невизначеність зовнішньополітичного курсу держави і шляхів інтеграції до світового та європейського співтовариства. На міжнародному іміджі України негативно позначається наше половинчасте реформування в галузі державотворення і правотворення. Жодна із започаткованих за роки незалежності реформ (конституційна, адміністративно-правова, судово-правова, адміністративно-територіальна, реформа правоохоронних органів тощо) не була доведена до кінця. Не були прийняті більшість із передбачених Основним Законом конституційних законів⁶.

По-третє. Недостатній для сталого розвитку та гарантованої національної безпеки рівень конкурентоздатності економіки держави та рівень розвитку і ефектив-

ності функціонування національної інноваційної системи. Основною причиною неефективного проведення в Україні ринкових реформ є втрата державою важелів управління соціально-економічним розвитком країни. Тому важливою є зміна концептуальних засад, що визначають роль і практичні функції держави в ринковій економіці. Назріла нагальна необхідність у здійсненні структурної перебудови економіки, подоланні негативних тенденцій, що склалися у науковій сфері, спрямуванні державної політики на формування якісно нового науково-технічного потенціалу, максимального його використання для переведення вітчизняної економіки на інноваційні шляхи розвитку. Вихід з існуючої нині фінансово-економічної кризи може бути здійснено лише на підґрунті впровадження власних інноваційних технологій.

Глобалізація економіки і політики відбувається нині більш прискореними темпами, ніж інших сфер суспільного життя (наприклад, соціальної)⁷. Тому не випадково в останні десятиліття науковці не лише відзначають дане явище, а й постійно акцентують увагу на ньому, пропонуючи доповнити проект майбутнього розвитку заходами соціального характеру. Одночасно група країн, що підтягнулись останніми роками до авангарду розвитку, збільшилася з 19 до 27, але число відсталих країн істотно зросло, з 21 до 50. Особливу стурбованість у власному розвитку викликають країни Африки. У такому феномені поділу держав багато хто справедливо вбачає джерело майбутніх конфліктів. Специфічні умови глобальної цивілізаційної конкуренції породжують нові проблеми підтримки внутрішньої стабільності і забезпечення соціальної спрямованості. Національні держави, маючи різні рівні соціально-економічного розвитку, типи культури, менталітет, по різному сприймають глобалізаційні процеси. Країни так званого «третього світу» взагалі вважають його несприйнятливим для власних стратегій. У цьому сенсі, на наш погляд, не вистачає достатнього усвідомлення та схвалення світовим товариством ідеї «глобального управління», яке за своєю природою є політичним управлінням. Водночас, важливим для кожного суб'єкта співтовариства є психологічний аспект ставлення до світових процесів. Адже в цій площині формується відповідь на запитання: чи всі держави здатні вистояти й успішно пережити процес глобалізації? Чи здатен глобальний світовий дім «без стін» забезпечити основні права людини для всіх людей світу?

Не викликає особливих заперечень позиція науковців, за якої домінування економічної системи глобалізму розглядається як своєрідна глобальна погранична ситуація, яка характеризується нестабільністю у зв'язку з наявністю альтернативних векторів руху. За економічним об'єднанням планети має слідувати політична глобалізація, яка приведе до створення світового порядку. Глобальні держави сьогодні ініціюють ідеї створення глобального інституційного середовища, але вони прагнуть зберегти владні повноваження у колишньому обсязі й використовувати традиційні методи управління, спрямовуючи активність недержавних акторів відповідно до своїх інтересів. Як і будь-які закриті структури, вони виграють від відкритих «правил гри», які самі й утверджують у зовнішньому середовищі. Ідеологічним зняряддям цієї стратегії є мондіалізм – ідейна течія, що відображає прагнення до глобального впорядкування політичних, економічних і культурних відносин, зазначає М.А. Шепелєв. Центральною проблемою мондіалізації є проблема глобального управління⁸.

За таких умов, на думку окремих дослідників, політика цивілізаційної безпеки має визначати і забезпечувати реалізацію основних напрямів подолання загрози маргіналізації. Наріжним каменем стратегії цивілізаційної безпеки України має

стати універсальна цивілізаційна доктрина, що охоплює всі сфери суспільної життєдіяльності. Вже сьогодні держава серйозно втрачає від нехтування університетською наукою, через що виникають сирі, нелогічні, суперечливі проекти, програми, рішення. Але це пов'язане не лише і не стільки з неухважним ставленням до думки науковців (багато з яких сьогодні здатні «кваліфіковано» обгрунтувати будь-яке замовлення), скільки насамперед з девальвацією університетської освіти, яка виражається безпосередньо в девальвації критеріїв оцінювання знань і взагалі вимог до майбутніх фахівців. Тому некомпетентність багатьох випускників, які потрапляють на державну службу, стає проблемою національної безпеки... Реальна протидія маргіналізаційним процесам має здійснюватись на трьох рівнях: Людина, Суспільство (соціальні зв'язки), Держава. На цих рівнях можна виділити три основні пріоритетні напрями, які потребують особливої уваги: мультиверситети як вогнища інфраструктури інноваційно-інтелектуального розвитку, котра має спиратися на розвиток людських ресурсів; соціальне партнерство як засіб соціальної інтеграції, створення сприятливих соціальних умов для розвитку продуктивних сил; та широка континентальна інтеграція⁹.

Не викликає сумнівів і заперечень, на нашу думку, об'єктивність розгляду проблеми національної безпеки держави у вигляді блок-комплексу «наука – інформація – освіта – економіка – національна безпека», що дає можливість моделювання і співставлення факторів впливу національної соціальної системи¹⁰. Проблеми безпеки нашого існування та забезпечення ефективного розвитку, відзначають дослідники, сьогодні здебільшого розглядаються, так би мовити, за галузевим принципом, або, прямо кажучи, – безсистемно. Ми вже зрозуміли, що ефективна безпека держави – це не тільки відповідна організація військової оборони і не тільки екологія або інша сфера. Зрозуміло також, що небезпека може прийти не тільки ззовні. Сьогодні ми повинні зрозуміти критерії внутрішнього самозабезпечення нашої державності в ієрархічній єдності цих критеріїв. Загальним показником національної безпеки можна вважати відчутне прогресування суспільства, тобто економічне визначення ВВП або ВНП. Кризова ситуація змушує нас шукати як конкретну зумовленість наслідків, так і першопричини кризи.

Попри принципове ресурсне самозабезпечення України вона заборгувала зарубіжним країнам, особливо сусідам, майже по всьому радіусу міжнародних відносин. Отже, можна вказати на погану економічну самоорганізацію нашого суспільства, і саме тут ми говоримо про економічну безпеку. Якщо вкажемо на безвідповідальність в екології, йтиметься про екологічну безпеку тощо. Але з точки зору системної ієрархії – це все наслідки. Причини усіх цих наслідків треба шукати в русійській, вірніше, початково-спонукальній силі соціально-економічної діяльності. Ось чому особливу увагу звертаємо на освіту, яка спеціалізовано формує кадри – організаторів усіх соціальних процесів. Принцип же системної єдності факторів національної безпеки в конкретних умовах потребує відповідного реформування шкільної, вузівської, підготовчої і перепідготовчої освіти.

В якості узагальненої системної рекомендації науковцями робиться наголос на терміновій розробці та впровадженні в усіх навчальних, управлінських та наукових закладах методологічного лекційного модуля-комплексу принципів творчої праці й управління на єдиній інформаційно-цільовій основі. Саме це, на думку вчених, забезпечить прискорене формування системно орієнтованого, суспільно інтегрованого бачення національних проблем та шляхів їх безпечного вирішення.

Адаптація багатьох держав світу до глобалізаційних умов виявилася досить складним і болісним процесом, який продовжується донині. Складність трансформаційного розвитку України значною мірою зумовлена тим, що становлення її як незалежної держави відбулося одночасно з переходом світу в якісно новий етап розвитку глобалізації. Як і іншим постсоціалістичним країнам, Україні довелося в складних умовах налагоджувати міждержавні відносини. Зовнішньополітичний курс України формувався без достатнього наукового осмислення глобалізаційних процесів, характеризувався виключно прагненням правлячої еліти інтегруватись у глобальне елітарне співтовариство. Ситуація ускладнилася ще й тим, що національна правляча еліта, зайнята розбудовою власної державності, допустила стратегічний промахунок. Виходячи з традиційної точки зору про пріоритет внутрішніх чинників державотворення, вона не приділила належної уваги формуванню національної глобалізаційної стратегії. В результаті Україна виявилася не готовою адекватно відповісти на виклики глобалізму і глобальної конкуренції. Неузгодженість дій гілок влади не лише загострює ситуацію і обтяжує наслідки викликів глобалізації для суспільства, а й не сприяє розробці Національної стратегії глобалізації в державі. Система державних органів залишається неефективною і поєднує як інститути, успадковані від радянської доби, так і нові, сформовані в період незалежності України. Ця система внутрішньо суперечлива, незавершена, громіздка і відірвана від населення, яке значно просунулося у своєму соціально-економічному і політичному розвитку, що стало гальмом у проведеному соціально-економічних і політичних реформ.

Серед загроз національним інтересам і національній безпеці України, які істотно впливають на стабільність у державі, слід назвати поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрощення бізнесу й політики, організованої злочинної діяльності, нелегальну міграцію, злочинну діяльність проти миру і безпеки людства, насамперед поширення міжнародного тероризму, спроби створення і функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань, намагання використати в інтересах певних сил діяльність військових формувань і правоохоронних органів держави тощо¹¹. Очевидно, значна частина навіть з перерахованих явищ породжені в сучасному глобалізованому світі. Прийняття Верховною Радою України 16 січня 1997р. Концепції національної безпеки України, ухвалення законів «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003р. та «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами» від 16.07.2003р., інших нормативних актів є лише першими кроками до забезпечення національної безпеки держави. Врахування при цьому тенденцій, пов'язаних з підривом безпеки людини, в тому числі у формі використання інформаційної та психотропної зброї і засобів для впливу на людей, на нашу думку, є недостатнім. Адже відомо, що вплив на свідомість людей нині перетворився не високоприбутковий бізнес. З часом подібні процеси набувають більшої гостроти і поширення.

Попередньо дослідниками в теоретичній площині вже окреслена тематика так званих «нетрадиційних» поглядів на розвиток людства, однак вона складна і не достатньо сприймається в царині сучасних реалій. Майбутнє століття, відзначає російський вчений Е.Аласв, очевидно, буде століттям психології, інакше людство почне деградувати. Психологи і психотерапевти пов'язують свою діяльність у майбутньому з можливістю проникнення у підсвідомість людини¹². Але вже тепер сучасні ритми суспільного розвитку, шкідливі наслідки процесу глобалізації

(забруднення повітря і води, обмеження рухливого способу життя у зв'язку з розвитком інформатизації, вживання ГМП, поширення невиліковних хвороб тощо) згубно впливають на людину, створюють атмосферу психологічного тиску, яка останнім часом, очевидно, є причиною зростання кількості самогубств, у тому числі масових, тероризму, злочинності, братовбивчих воєн і конфліктів. Поява нових форм протесту проти невирішених соціальних і політичних питань не може виправдовувати жодну з існуючих сучасних проблем¹³.

В аспекті окресленої проблеми доречно пригадати також окремі положення теорії іншого російського вченого І.Панаріна, в якій помітне місце відведено психологічним проблемам людства. Так, морально-психологічна криза (постійні спалахи насилля, розстріли в школах, жорсткий контроль держави над суспільством, тиск на психіку людей, соціальна напруга між різними етнічними групами), на думку автора проекту, є першопричиною передбачуваного ним найближчим часом розпаду США. Серед двох інших причин: фінансово-економічна (борг США значно зріс за останні роки і становить 14 трлн. доларів); юридична дезінтеграція (8 штатів США оголосили про державний суверенітет, а в 12 штатах дане питання перебуває у стадії розгляду)¹⁴.

Серед десятків викликів глобалізації (економічних, соціальних, екологічних, демографічних тощо) більшість належать до таких, що потребують зміни психології людини. Люди повинні бути психологічно готовими правильно сприймати зміни і оцінювати їх крізь призму реальних та перспективних наукових і політико-правових явищ. Так, інформатизація суспільства, розмивання кордонів принесла людині багато позитивного, але разом з тим вона існує нині в середовищі зростання рівня злочинності та нових її видів, посилення відмінності між багатими і бідними країнами, недовіри у міжособистісних відносинах, зростання фактів втрати інтересу до життя. Інформаційна відкритість суспільства призвела і до зміни національної, народної свідомості, традиційних устоїв. Психологічні навантаження, викликані радикальними суспільними змінами, породжують маргіналізацію населення. Існування останньої у державі проявляється через зростання фактів соціальної і трудової міграції. Слід погодитися з думкою дослідників, які вважають, що ми ще не усвідомлюємо повною мірою зворотного ефекту дії створеної у світі інформаційно-комунікаційної системи. Сучасна цифрова форма утворення інформації дає змогу не лише мати її якісною, швидко трансформувати її на будь-яку відстань, а й створювати відтуальні образи, моделювати події, факти і речі, яких не існує в природі. У цьому вбачається реальна небезпека масового, неконтрольованого втручання в психіку людей, маніпулювання їх свідомістю. Ці та інші факти викликають занепокоєння вчених і широких верств населення¹⁵. Психологи стурбовані також значним зростанням релігійних сект, які зомбують людей, і це явище набуває світового масштабу. Особливе це помітно в умовах фінансово-економічної кризи.

Отже, тенденції глобалізації з великою ймовірністю несуть у собі зачатки нових соціальних відносин, соціальних структур, нових методів опанування дійсністю, нових систем цінностей. Але найголовнішою цінністю при цьому має залишатися людина, її життя і здоров'я.

Під впливом глобалізаційних змін і повномасштабних викликів потребує переосмислення стратегія захисту людини, суспільства, держави, тактика взаємовідносин міжнародної спільноти. При цьому психологічний аспект проблеми є достатньо вагомим і не може недооцінюватися політиками, урядами,

спільнотою. Вже сьогодні він має бути пріоритетним, по-перше, при виробленні загальноцивілізаційних підходів до сприйняття і подолання викликів глобалізації; по-друге, при формуванні моральних і правових засад подальшого розвитку людства.

Отже, національна безпека, як і суверенітет держави, в умовах глобальних трансформаційних процесів зазнає додаткового тиску внаслідок нових викликів і суб'єктів, породжених глобальними змінами. Вже сьогодні серед загроз національній безпеці в державі на законодавчому рівні визнані такі явища і чинники, як нелегальна міграція, комп'ютерна злочинність і комп'ютерний тероризм, маніпулювання суспільною свідомістю, зокрема шляхом поширення недостовірної або упередженої інформації, масове зuboження створення і надмірне майнове розшарування в суспільстві, відтік учених, фахівців, кваліфікованої робочої сили за межі країни, велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішніх і внутрішніх боргів, наростаюча науково-технічна відсталість держави тощо. Водночас специфіка положення України в геополітичному просторі, низка загрозливих факторів внутрішнього характеру не дають реальних гарантій безпеки суб'єктам у будь-якому із запропонованих світовим співтовариством проєктів майбутнього розвитку. Відтак виникає нагальна необхідність у розробці стратегії забезпечення національної безпеки України з урахуванням існуючих та прогнозованих глобальних викликів. Головними складовими її змісту мають стати: заходи щодо переведення вітчизняної економіки на інноваційний шлях розвитку; посилення ролі держави в управлінні соціально-економічним розвитком; створення умов для приведення рівня і якості освітнього потенціалу до вимог кадрового забезпечення інноваційного розвитку держави; збереження існуючого і формування якісно нового науково-технічного потенціалу, забезпечення зростаючої ролі науки в процесі соціально-економічного розвитку країни; відновлення довіри населення до влади і держави.

1. *Популярна юридична енциклопедія* / В.К.Гіжевський, В.В. Головченко, В.С.Ковальський (кер.) та ін. – К., 2002. – 528 с. **2.** *Пучала Д.* Безопасность человеческая / Глобалистика. Энциклопедия / Гл. ред. И.И. Мазур, А.Н.Чумаков. – М., 2003. – 1328с. **3.** *Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні: Монографія* / Кресіна І.О., Матвієнко А.С., Оніщенко Н.М., Перегуда Є.В., Скрипнюк О.В., Балан С.В., Стойко О.М.; За ред. І.О.Кресіної. – К., 2006. – 304 с. **4.** *Кресіна І.О.* Нові тенденції у дослідженні інституту національної держави в умовах глобалізації / Національна держава і право в умовах глобалізації: Зб. наук. статей. – К., 2007. – 132с. **5.** *Колодко Г.В.* Глобализация и перспективы развития постсоциалистических стран / Пер. с польск. – Мн., 2002. – 200с. **6.** *Шемшученко Ю.С.* Теоретичні проблеми державознавства і правознавства в умовах глобалізації / Національна держава і право в умовах глобалізації: Зб. наук. статей. – К., 2007. – 132 с. **7.** *Зленко В.Г.* Глобалізація і процеси соціального розвитку // Віче. – 2002. – № 6. – С. 54–59. **8.** *Шепілев М.А.* Глобалізація управління як мегатенденція сучасного світового розвитку. Монографія. – К., 2004. – 512 с. **9.** Там само. – С. 345, 452. **10.** *Глобалізація і безпека розвитку: Монографія* / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін. – К., 2001. – 733 с. **11.** *Опришко І.В.* Органи внутрішніх справ у системі національної безпеки України: сьогодні та перспективи // Наука і правоохорона. – 2008. – №8. – С. 103–108. **12.** *Алаєв Е.Б.* QUO VADIS? // Глобальное сообщество: новая система координат (подходы к проблеме). – СПб., 2000. – 320 с. **13.** *Хушка-*

дамова Х.О. Самоожжение женщины как социальное явление // Социс. – 2008. – № 5. – С.125-134. **14.** *Панарин И.* США развалится через год, как СССР // Комсомольская правда в Украине. – 2009. – 7 апреля. **15.** *Федоров В.А.* Глобализация: тенденции и проблемы. Режим доступа – [http:// www. Humanities. Edu.ru/db/msg/45484](http://www.Humanities.Edu.ru/db/msg/45484)